

**UCHWAŁA NR XXII/117/13
RADY GMINY RUSINÓW**

z dnia 11 lutego 2013 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Rusinów

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j.: Dz. U. z 2001 roku, Nr 142 poz. 1591 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) po zaopiniowaniu przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie, Rada Gminy Rusinów uchwala co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Rusinów”, który stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Rusinów.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodniczący Rady Gminy
w Rusinowie

Jadwiga Kietlińska

Uzasadnienie

Gmina, zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r o samorządzie gminnym (Dz. U. Nr 16, poz. 95), w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust. 1 pkt 9). Obowiązek sporządzenia Gminnego programu Opieki nad Zabytkami nakłada na gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami).

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rusinów uzyskał pozytywną opinię Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Postanowieniem Nr 4/DR/13 z dnia 4 stycznia 2013 roku.

Z powyższych względów przyjęcie przedmiotowej uchwały uważa się za zasadne.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2013 - 2016 DLA GMINY RUISNÓW

1. WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe stanowi istotny element kształtowania świadomości i tożsamości narodowej oraz lokalnej (powiatów, gmin). W szerszym kontekście taką rolę pełni krajobraz kulturowy łączący treści przyrodnicze, widokowe, kompozycyjne, architektoniczne oraz współczesne. Obok działań związanych z gospodarką, infrastrukturą czy polityką społeczną, realizowanie zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami mających na celu zachowanie w dobrym stanie zabytków, układów przestrzennych, zespołów zabytkowych, popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o ich znaczeniu dla historii i kultury - wpisuje się w politykę prowadzoną w sposób zrównoważony.

Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami służy przede wszystkim określeniu zasobów zabytkowych gminy, stanu zachowania i zagospodarowania oraz wskazanie wartości jakie niosą. Ponadto powinien on zawierać zakres działań pozwalających wprowadzić skuteczny system ochrony dziedzictwa kulturowego, co skutkuje również określeniem zasad współpracy z urzędem konserwatorskim, lokalnymi organizacjami społecznymi oraz zasad komunikacji z lokalną społecznością (mieszkańcami, inwestorami, właścicielami zabytków), która jest głównym odbiorcą programu. Wypracowanie systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i włączenie go do strategii przestrzennej gminy przyczyni się do jej pełniejszego rozwoju, poprawy jej atrakcyjności i właściwego zarządzania dziedzictwem zgodnie ze standardami konserwatorskimi. Gmina Rusinów nastawiona na proekologiczne inwestycje i działania może stworzyć produkt turystyczny oparty na walorach przyrodniczych, niezanieczyszczonym środowisku i zachowanych w dobrym stanie zabytkach zwłaszcza zespołu pałacowo- parkowego w Rusinowie. Poza tym zachowane dziedzictwo materialne, dobrze rozpoznane służy edukacji i poznawaniu historii oraz rozwijaniu tożsamości lokalnej i regionalnej. Na terenie gminy nie znajduje się wiele zabytków, co tym bardziej powinno zależeć jej społeczności na zachowaniu tych skromnych zasobów dla przyszłych pokoleń.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami nakładają na Gminę przepisy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003, Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Zgodnie z art. 87 ust. 1 w/w Ustawy, Wójt sporządza na okres 4 lat Gminny Program Opieki nad Zabytkami. Gminny Program Opieki nad Zabytkami podlega uchwaleniu przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Po zatwierdzeniu dokument ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu Wójt Gminy sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy.

GLÓWNE CELE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI OKREŚLA ART. 87 UST. 2 W/W USTAWY, T.J.:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych, edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych oraz opieka nad zabytkami,

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Deklarację ochrony dziedzictwa narodowego oraz stworzenie warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego zawiera art. 5, art. 6 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471). Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz.1591 z późn. zm.) art. 7 ust. 1 pkt 9 Gmina realizuje zadania własne mające na celu zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, obejmujących m.in. sprawy kultury w tym, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Głównym aktem prawnym regulującym przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami jest Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz.1568 z późn. zm.). Zgodnie z art. 3 pkt 1 zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

OCHRONIE I OPIECE, BEZ WZGLĘDU NA STAN ZACHOWANIA PODLEGAJĄ:

1) *zabytki nieruchome będące, w szczególności:*

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami, i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) *zabytki ruchome będące, w szczególności:*

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art.5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) *zabytki archeologiczne będące, w szczególności:*

- pozostałościami terenowymi pradziejowego historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,

- kurhanami, relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

FORMAMI OCHRONY ZABYTKÓW SĄ:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

OCHRONA ZABYTKÓW polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

OPIEKA NAD ZABYTKIEM sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury.

Ustawa nakłada na Gminę szereg praw i obowiązków w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, są to m.in.:

- prawo utworzenia przez Radę Gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art. 16)
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz strategii rozwoju gminy (art. 18)
- obowiązek prowadzenia przez Wójta gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4)
- sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego jednostka samorządu terytorialnego posiada tytuł prawny wykonywane w ramach zadań własnych (art. 71)
- prawo ubiegania się przez Gminę dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane wykonywane przy zabytku będącego własnością tej jednostki (art. 73)
- prawo udzielania przez Radę Gminy, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81)

- sporządzanie przez Wójta i przyjmowanie przez Radę Gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami, z którego co dwa lata Wójt przedstawia sprawozdanie Radzie Gminy (art. 87).

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w szeregu obowiązujących ustaw, w tym w:

- Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.)
- Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880 z późn. zm.)
- Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.)
- Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.)
- Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.) Art. 39.

- 1) Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- 2) Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.
- 3) W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
- 4) Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2001 Nr 13, poz 123)

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach regulują przepisy:

- Ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.)
- Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.)

Zasady ochrony materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.)

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

1) STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

a) KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

Opracowanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest ustawowym obowiązkiem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Program określić ma cele, kierunki oraz zadania organów i jednostek administracji publicznej, jak również warunki i sposób finansowania planowanych działań wraz z harmonogramem ich realizacji. Tezy dotyczące zakresu opracowania programu ochrony zabytków:

- uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami, stan zabytków ruchomych i nieruchomych, pomniki historii i obiekty wpisane na listę światową dziedzictwa
- stan zabytków archeologicznych, stan zabytków techniki, stan służb konserwatorskich, stan opieki nad zabytkami, stan uregulowań prawnych

- działania o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochroną przyrody, polityką przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa
- wypracowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego i wprowadzenie jej do polityk sektorowych
- system finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania, ochrony i opieki konserwatorskiej
- dokumentowanie, monitorowanie, standaryzacja metod działania: dokumentowanie, monitorowanie, ujednolicanie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych
- kształcenie i edukacja, kształcenie specjalistyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia, edukacja społeczeństwa, edukacja właścicieli i użytkowników
- współpraca międzynarodowa: współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca z obszarem Europy Środkowej

b) NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 została przyjęta przez Rząd RP 21 września 2004 r., jego przedłużenie czyli „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020” przyjęto w 2005 roku. Powyższe dokumenty służą wdrożeniu Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego.”

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013, obejmuje wszystkie sfery i zagadnienia związane z funkcjonowaniem kultury. W ramach prac nad Dokumentem określono nową misję, którą w ramach przedstawionych założeń do strategii, wypełniać powinny instytucje zarządzające, pośredniczące, finansujące, współpracujące oraz wnioskodawcy.

Misją tą jest: *Zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przynoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.*

Omawiany dokument wśród najważniejszych celów strategicznych państwa w zakresie ochrony zabytków wymienia:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej,
- ograniczenie uznaniowości konserwatorów poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za niezgodne z prawem postępowanie.

Założenia do Narodowej Strategii Rozwoju Kultury zostały określone następująco:

- Państwo powinno realizować zadania z zakresu kultury poprzez działania Ministra Kultury oraz działania jednostek samorządu terytorialnego.
- Wydatki publiczne na kulturę w Polsce powinny wzrosnąć.
- Minister Kultury realizuje zadania własne poprzez narodowe programy kultury, narodowe instytucje kultury, placówki badawczo-rozwojowe, wyspecjalizowane instytucje typu arm's length oraz zlecanie zadań instytucjom samorządowym i pozarządowym.
- Budżet Ministra Kultury powinien być adekwatny do nowych działań. Ze względu na ograniczenia budżetu państwa winno poszukiwać się pozabudżetowych środków finansujących kulturę. W tym celu proponuje się uzupełnienie istniejącego modelu finansowania kultury o rozwiązania stosowane w Europie, tworzące fundusze celowe dla realizacji polityk w poszczególnych obszarach kultury.
- Państwo, w tym Minister Kultury, powinno być partnerem dla jednostek samorządu terytorialnego i wspólnie z nimi kształtować kulturę w regionach.

- Samorządy terytorialne powinny zyskać większą motywację w kształtowaniu instytucjonalnego zaplecza dla rozwoju kultury, w tym do wypełniania założonych w lokalnych strategiach rozwoju celów w sferze kultury, a rola państwa powinna sprowadzać się do badań naukowych i monitorowania tej sfery oraz do skutecznego zapobiegania sytuacjom kryzysowym. Jednocześnie Minister Kultury powinien posiadać odpowiednie środki na sprawowanie mecenatu nad działalnością instytucji kultury oraz instrumenty o charakterze motywującym, za pomocą których możliwa będzie realizacja polityki kulturalnej państwa w regionach.
- Zwiększyć powinna się społeczna partycypacja w sferze odpowiedzialności za kulturę, m.in. poprzez uspołecznienie decyzji podejmowanych w sferze kultury w regionach (lokalne strategie kulturalne, społeczne ciała opiniujące funkcjonowanie instytucji kultury). Wzrosnąć powinna również rola organizacji pozarządowych, poprzez równouprawnienie ich w dostępie do środków publicznych na zadania w sferze kultury.
- Unowocześnienie procesu zarządzania sferą kultury i usług kulturalnych.
- Wszystkie zaplanowane działania zaprogramowane w strategii powinny być dostępne dla mniejszości narodowych oraz instytucji prowadzonych przez te społeczności w celu pielęgnowania różnorodności kulturowej i ich tradycji jako dorobku polskiej kultury.
- Rosnące znaczenie powiązania kultury z rozwojem gospodarczym i dochodami regionów jest podstawą dla podjęcia działań w kształtowaniu zintegrowanych produktów turystycznych, wykorzystujących (i działających na ich rzecz) elementy dziedzictwa kulturowego, aktywność instytucji kultury oraz skoncentrowane wokół tych instytucji przemysły kultury.

Strategicznymi obszarami w okresie programowania 2004–2013 są:

- promocja czytelnictwa i wsparcie sektora książek i wydawnictw,
- ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków,
- rozwój szkolnictwa artystycznego, w tym rozbudowa i modernizacja infrastruktury oraz unowocześnianie programów edukacji artystycznej i dostosowanie ich do rynku pracy,
- wzmocnienie efektywności działania i roli instytucji artystycznych w kreowaniu sfery kultury, w tym i promocji polskiej twórczości artystycznej,
- stworzenie systemu wspierania współczesnej twórczości artystycznej, stworzenie instytucji zajmujących się jej dokumentowaniem, gromadzeniem i udostępnianiem.
- Zwiększenie samodzielności instytucji kultury, także w znaczeniu ekonomicznym oraz wyposażenie ich w odpowiednie narzędzia finansowe, wpłynie pozytywnie na ich efektywność i konkurencyjność na rynku usług kulturalnych oraz na samodzielność programową.
- Rolą Ministra Kultury oraz jednostek samorządu terytorialnego jest motywowanie społeczności do partycypacji w funkcjonowaniu sfery kultury, w tym do dobrowolnego udziału w finansowaniu instytucji i wydarzeń kulturalnych oraz twórców za pomocą stworzonych narzędzi podatkowych. W tym celu Minister Kultury i samorządy powinny rozszerzyć obowiązki odpowiednich komórek swoich urzędów w zakresie promocji społecznej odpowiedzialności obywateli za kulturę (wspólne kampanie promocyjne, powstawanie społecznych paneli eksperckich i ciał doradczych związanych z możliwością pozyskania dodatkowych funduszy na kulturę w regionach).
- W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej w równym stopniu zadaniem Ministra Kultury, jednostek samorządu terytorialnego i instytucji kultury staje się pozyskanie środków na kulturę z funduszy strukturalnych oraz innych środków Unii Europejskiej. W tym celu Minister Kultury i jednostki samorządu i instytucji kultury powinny zapewnić odpowiednie środki na wkład własny do projektów realizowanych w sferze kultury.

Założenia do Narodowej Strategii Rozwoju Kultury zostały poddane publicznej dyskusji z udziałem przedstawicieli środowisk twórczych, jednostek samorządu terytorialnego i partnerów społecznych. Strategia została uzupełniona o wnioski z tej dyskusji i zostanie przedstawiona do zatwierdzenia przez Radę Ministrów jako program działań na lata 2004–2013. Strategia zawiera działania instytucjonalne, organizacyjne, prawne, finansowe i kontrolne, wraz ze wskazaniem jednostek odpowiedzialnych za realizację tych zadań oraz potrzeb finansowych Ministra Kultury do realizacji strategii i źródła

ewentualnego pochodzenia pozostałych środków. Integralną częścią strategii są narodowe programy kultury: „Promocja czytelnictwa i rozwój sektora książki”, „Rozwój instytucji artystycznych na lata 2004-2013”, „Wspieranie debiutów i rozwój szkół artystycznych Maestria na lata 2004-2013” oraz „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”.

2) STRATEGICZNE CELE POLITYKI WOJEWÓDZTWA I POWIATU W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

a) STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO DO ROKU 2020

Jedną z najważniejszych sfer działań województw samorządowych jest programowanie rozwoju. Realizacja tych działań odbywa się poprzez opracowanie strategii rozwoju województwa i programów wojewódzkich. Na podstawie strategii prowadzona jest polityka rozwoju województwa. Określać ma ona uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województw. Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym zobowiązuje sejmiki województw do ustalenia strategii rozwoju województw. „Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego a przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą z dnia 29 maja 2006 roku. Kwestie ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury „Strategia” traktuje bardzo ogólnikowo. W części opisowej, w punkcie dotyczącym kultury i dziedzictwa kulturowego zostały wymienione najbardziej charakterystyczne obiekty miast Mazowsza, które decydują o jego charakterze kulturowym. Gmina Rusinów nie jest tam wymieniona. Jedynie mówiąc o składnikach niematerialnych stanowiący ważny element dziedzictwa kulturowego kształtujących tożsamość lokalną i regionalną jest mowa o regionie konecko-opoczyńsko-przysuskim obejmującym swym zasięgiem gminę Rusinów. Problemy związane z zabytkami i dziedzictwem kulturowym dotyczą przede wszystkim:

- złego stanu technicznego zabytków
- postępującej eliminacji zabudowy drewnianej z krajobrazu Mazowsza

Zamierzeniami Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego w zakresie kultury i turystyki są promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego oraz kształtowanie tożsamości regionu a także kreowanie i promocja jego produktu.

Celem działań promocyjnych jest budowanie trwałego i stabilnego wizerunku Mazowsza, którego dynamiczny rozwój oparty jest na wysokich walorach kulturowych materialnych i niematerialnych oraz przyrodniczych. Wymiernym efektem prowadzonej promocji będzie, zwiększenie wartości turystycznych regionu oraz aktywizacja obszarów wiejskich.

W tym celu podjęte zostaną następujące działania:

- wzmocnienie dotychczasowych kierunków działań samorządu propagujących zasoby dziedzictwa kulturowego oraz rozwój kultury w regionie,
- rewitalizacja zespołów zabytkowych i wykorzystanie ich do rozwoju funkcji turystycznych,
- wsparcie tworzenia lokalnych parków kulturowo-historycznych wokół istniejących zabytków architektury umożliwiających rozwój funkcji turystycznych,
- rozwój sieci szlaków turystycznych w obrębie województwa mazowieckiego, w tym sieci dróg o znaczeniu turystycznym, szlaków i ścieżek rowerowych oraz ich włączenie do sieci w sąsiednich województwach,

Główne zamierzenia strategiczne dotyczące turystyki i kultury obejmują:

- promowanie turystyki i sportów wodnych poprzez wyznaczenie i utrzymanie szlaków wodnych, rozwój żeglugi rzecznej oraz zaplecza towarzyszącego np. porty, przystanie, stacje, ośrodki turystyki wodnej,
- rozwijanie zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej,
- utworzenie, we współpracy z samorządami lokalnymi, regionalnej sieci obsługi ruchu turystycznego, dostarczającej autoryzowanej oferty turystyczno-wypoczynkowej dla różnych segmentów rynku turystyki i wypoczynku w regionie,

- tworzenie dogodnych warunków do rozwoju kompleksów wypoczynkowych, rekreacyjnych i balneologicznych wraz z zakładami geotermalnymi oraz ich promocja,
- promocja wartości turystycznych regionu przy użyciu reklamy i upowszechniania wiedzy we współpracy z organizatorami turystyki,
- promowanie bogactwa Kampinoskiego Parku Narodowego, parków krajobrazowych, unikalnych tradycji: kurpiowskich, łowickich, podlaskich, kołbielskich oraz innych, czemu służyć będą organizowane wystawy twórczości regionalnej,
- wspieranie inicjatyw mających na celu promocję działalności sprzyjającej integracji Mazowsza, jako regionu o bogatej historii, wartościach przyrodniczych i wyrazistej tożsamości,
- wspieranie działalności Biura Przedstawicielskiego Województwa Mazowieckiego w Brukseli, które umożliwi efektywną promocję Mazowsza w Unii Europejskiej,
- zorganizowanie Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz lokalnych organizacji turystycznych,
- powołanie Centrum Folklorystycznego skupiającego najciekawsze i unikalne wytwory kultur regionalnych,
- wydawanie publikacji promocyjnych oraz kreowanie pozytywnego wizerunku regionu w mediach.

Kształtowanie tożsamości regionu oraz kreowanie i promocja jego produktu regionalnego, w założeniach strategii przyczyni się do budowania i wzmacniania tożsamości, atrakcyjności i promocji regionu w wymiarze krajowym i europejskim.

W związku z tym zostaną podjęte następujące działania polegające na:

- utworzenie instytucjonalnych ram, np. za pomocą regionalnego systemu certyfikacji, dla wspierania rozwoju marek regionalnych (np. tradycyjnych produktów żywnościowych czy produktów turystycznych),
- wspieraniu organizacji i stowarzyszeń regionalnych i lokalnych, które nie tylko kultywują wartości tradycyjne, ale również kreują aktywne postawy społeczne, lokalny patriotyzm, a także integrują społeczności lokalne w dostosowywaniu się do nowych warunków społeczno-gospodarczych,
- ochronie i promocji, którymi powinny zostać objęte zespoły urbanistyczne i dziedzictwo drewniane (w tym miejscowości o charakterystycznej unikalnej drewnianej zabudowie letniskowej położonej wzdłuż tzw. linii otwockiej), cenne krajobrazy kulturowe wsi i małych miast,
- promocji unikalnych zabytków architektury, miejsc pamięci narodowej oraz zamieszkania i pobytu wielkich twórców identyfikujących się z regionem,
- wspieraniu rozwoju dziedzin nauki, w tym humanistycznych, mających istotny wpływ na zachowanie i popularyzację dziedzictwa kulturowo-historycznego Mazowsza,
- kreowaniu regionalnych ośrodków tożsamości kulturowej,
- pielęgnowaniu i kultywowaniu lokalnych tradycji i zwyczajów, znajomości historii regionu,
- wprowadzeniu zintegrowanego systemu informacji kulturalnej, promującego dziedzictwo kulturowe i tradycję, funkcjonującego jako portal internetowy, dzięki któremu podawane będą informacje o wydarzeniach kulturalnych, wystawach, targach regionalnych, krajowych i zagranicznych promujących Mazowsze,
- promocji odrębności historyczno-kulturowej Mazowsza, nurtów kultury ludowej i wysokiej, dążąc do zahamowania pogłębiającej się dysproporcji między nimi poprzez aktywne wsparcie ośrodków i środowisk lokalnych, a także poprawę dostępu do kultury skupionej w Warszawie dla ludności spoza stolicy,
- organizowaniu okolicznościowych i stałych imprez lokalnych (targów, festiwali, konkursów),
- podjęciu szerszych działań promocyjnych wśród regionów polskich i europejskich,
- prezentowaniu szerokiej oferty związanej z kulturą regionu (obrzędy, rękodzieło, tradycje, kapele i zespoły folklorystyczne) oraz opracowanie katalogu ofert produktów regionalnych,

- ekspozycji regionalnych produktów ekologicznych i turystycznych, uwzględniających lokalne tradycje (przykładowo palmy kurpiowskie, wycinanki kołbielskie, czy strój łowicki), związanych z krajobrazem (wierzba, bocian) lub kulturą (Chopin i Żelazowa Wola),
- upowszechnianiu wiedzy o regionie poprzez organizowanie seminariów, debat, dyskusji oraz imprez.

b) REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO NA LATA 2007- 2013

W dokumencie tym zwrócono uwagę na powiązanie dziedzictwa kulturowego z turystyką oraz nowoczesnymi mediami, które mogą pomóc w rozwoju turystyki kulturowej (tworzenie szlaków turystycznych w oparciu o zrewitalizowane zabytki, tworzenie baz informacji internetowej, centrów informacji turystycznej).

Priorytet VI: Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji.

Cel główny: Wzrost znaczenia turystyki jako czynnika stymulującego rozwój społeczno-gospodarczy regionu.

Cel szczegółowy:

- Poprawa oferty kulturalnej i wzrost dostępności kultury.
- Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego.
- Rozwój infrastruktury kulturalnej.

c) PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego został uchwalony 7 czerwca 2004 r. przez Sejmik Województwa Mazowieckiego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa stanowi podstawowy dokument wyznaczający cele i kierunki rozwoju regionu w układzie przestrzennym. Jest planem o charakterze regionalnym, stanowiącym pomost między planowaniem krajowym, a planowaniem miejscowym, Dokument zawiera uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne rozwoju województwa mazowieckiego, cele oraz kierunki zagospodarowania przestrzennego, w tym inwestycje celu publicznego o charakterze ponadregionalnym.

Plan zagospodarowania przestrzennego stanowi wykładnię polityki przestrzennej województwa. Podstawowym celem tej polityki jest stworzenie warunków do osiągnięcia spójności terytorialnej oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju poprawy życia oraz zwiększenia konkurencyjności regionu.

Głównym celem planu jest określenie polityki przestrzennej Mazowsza polegającej na ustaleniu zasad organizacji struktury przestrzennej województwa w zakresie: podstawowych elementów sieci osadniczej, rozmieszczenia infrastruktury technicznej i społecznej, wymagań dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Celem polityki planu w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jest kształtowanie tożsamości kulturowej Mazowsza. Polityka ta jest adresowana przede wszystkim do rejonów miast i miejscowości charakteryzujących się najcenniejszymi układami urbanistycznymi, wartościami krajobrazowymi, tradycją historyczną i zabytkowymi obiektami architektonicznymi. Efektem tej polityki jest postulat objęcia ochroną prawną cennych krajobrazów kulturowych; krajobrazu kulturowego wsi i małych miast; zespołów budownictwa drewnianego; ośrodki tożsamości regionu; układów ruralistycznych i urbanistycznych; miejsc pamięci narodowej.

W sferze kultury niematerialnej polityka województwa będzie realizowana przez: propagowanie wiedzy o regionie i małych ojczyznach; pielęgnowanie odrębności kulturowej i wspieranie tożsamości ludowej; promowanie walorów kulturowych regionu oraz regionalnego folkloru poprzez różne formy organizacji imprez folklorystyczno-kulturowych oraz informowanie w mediach i wydawnictwach docierających do szerokiej rzeszy odbiorców; edukację w zakresie historii regionu i jego tożsamości kulturowej; wykorzystanie nowoczesnych technologii do zwiększenia możliwości edukacyjnych zapoznania się z dorobkiem kultury regionalnej i spuścizny kulturowej.

W dokumencie wymieniony został region przysuski z gminą Rusinów.

d) WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2012-2015

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015 opracował Zespół powołany przez Marszałka Województwa Mazowieckiego Zarządzeniami nr 43/11 i 98/11. Dokument został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą nr 42/12 z dnia 12. 03. 2012 r.

Założeniem strategicznym programu jest: Zachowanie regionalnej przestrzeni kulturowej i kultywowanie tradycji jako podstawa budowania tożsamości kulturowej regionu i kształtowania postaw społecznych w sferze opieki nad zabytkami oraz wykorzystania dziedzictwa dla rozwoju regionu.

W ramach programu określono cztery cele operacyjne, oraz szereg konkretnych zadań przypisanych poszczególnym działaniom.

Cele operacyjne i kierunki działań:

1) Ochrona i zachowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa regionu

- ochrona zabytków ruchomych,
- ochrona zabytków nieruchomych,
- ochrona zabytków archeologicznych,
- ochrona, dokumentacja i popularyzacja zasobów o szczególnej wartości decydujących o specyfice regionu (najcenniejszych i charakterystycznych),
- ochrona i kreowanie krajobrazów kulturowych zachowujących tożsamość kulturową i walory krajobrazowe, w tym komponowanych ciągów zieleni,
- kształtowanie i ochrona przestrzeni historycznych miast i wsi,
- rewitalizacja historycznych ośrodków życia kulturalnego,
- pielęgnowanie tradycji i lokalnego folkloru w powiązaniu z zasobami dziedzictwa materialnego,
- popularyzacja i zwiększanie dostępności do zasobów dziedzictwa

2) kształtowanie tożsamości regionalnej

- utrwalanie i kształtowanie świadomości mieszkańców o historii i zasobach dziedzictwa kulturowego, w tym regionalnego i lokalnego oraz budowanie i pielęgnowanie wrażliwości na bogactwo przestrzeni kulturowej,
- kształtowanie regionalnej dumy w oparciu o zabytki architektury i budownictwa,
- krajobraz kulturowy, wydarzenia historyczne oraz działalność wybitnych osób,
- wykorzystanie pamięci historycznej i zasobów dziedzictwa do integracji mieszkańców i stymulowania rozwoju - tworzenie przestrzennych ciągów inicjatyw,
- kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu (w ramach pasm turystyczno-kulturowych oraz wskazanych w PZPWM),
- promocja walorów kulturowych regionu.

3) wzrost społecznej akceptacji dla zasobów dziedzictwa kulturowego regionu

- stymulowanie działań służących ochronie obiektów zabytkowych i promowanie najlepszych przykładów takich działań,
- edukacja społeczeństwa w zakresie praw i obowiązków dotyczących opieki nad zabytkami,
- stymulowanie i intensyfikacja współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i pozarządowym w działaniach na rzecz edukacji, promocji, podniesienia świadomości o zasobach i potrzebie zachowania dziedzictwa regionu

4) efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego regionu oraz kreowanie pasm turystyczno-kulturowych

- wspieranie podmiotów posiadających w swoich zasobach znaczną liczbę zabytków w działaniach służących efektywnemu zarządzaniu obiektami zabytkowymi,

- stymulowanie wykorzystania dziedzictwa kulturowego w obszarze przemysłów kultury i czasu wolnego,
- kształtowanie pasm turystyczno-kulturowych,
- kreowanie produktów turystyki kulturowej w parciu o tradycje historyczne,
- wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju lokalnego i regionalnego poprzez organizację wydarzeń kulturalno-historycznych w miejscach zabytkowych,
- adaptacja obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych,
- propagowanie korzyści płynących z wykorzystania dziedzictwa i krajobrazu kulturowego dla rozwoju regionalnego i lokalnego.

5) STRATEGIA ROZWOJU POWIATU PRZYSUSKIEGO NA LATA 2005- 2015

W dokumencie szczegółowo został scharakteryzowany powiat przysuski. W tym również zostały przedstawione walory przyrodnicze i kulturowe: Na terenie powiatu występuje rezerwat „Puszcza u źródeł Radomki”, obszary krajobrazu chronionego „Dolina Pilicy i Drzewiczki”, „Lasy przysusko- szydłowieckie”, pomniki przyrody (43, w tym 1 z grupy przyrody nieożywionej, użytki ekologiczne (34 obiektów).

Wskazane zostały możliwości rekreacyjno- turystyczne:

- wysoka atrakcyjność środowiska przyrodniczego
- walory środowiska kulturowego (zwłaszcza dziedzictwo Przysuchy)
- baza turystyczna (ośrodek wypoczynkowy w Toporni, zalew w Młynach, zalew w Nieznamierowicach, zalew w Domaniowie, ośrodek w pałacu w Zbożenniu
- budownictwo letniskowe w Przysusze, Borkowicach, Klwowie, Wieniawie, Gielniowie i Odrzywole
- szlaki turystyczne (czerwony nr 1, tzw. partyzancki „Hubala”, zielony nr 2 prowadzący przez najwyższe wzniesienie regionu radomskiego Górę Altanę – 408 m n.p.m.

Przedstawiono środowisko kulturowe (zabytki chronione prawnie) w tym: Gmina Rusinów:

- kościół parafialny pw. św. Andrzeja w Nieznamierowicach z XX w.
- zespół pałacowo-parkowy (pow. 5,0 ha) w Rusinowie z XVIII w.
- zagroda w miejscowości Zychorzyn z XX w.

oraz obiekty zabytkowe nie wpisane do Centralnego Rejestru Decyzji Konserwatora Zabytków.

Wśród celów strategicznych znalazł się jeden odnoszący się do dziedzictwa kulturowego:

ZWIĘKSZENIE ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ POWIATU

- Poprawa stanu środowiska naturalnego
- Podniesienie estetyki powiatu
- Ochrona obiektów kulturowych i przyrodniczych
- Wzbogacenie oferty turystycznej
- Informacja i promocja turystyczna

Programami tego celu są:

Ochrona zabytków kultury materialnej

Wśród zadań:

- Stworzenie „Programu ochrony zabytków”
- Poszukiwanie inwestorów zdolnych do renowacji i utrzymania obiektów zabytkowych

- Rekultywacja parków wokół obiektów zabytkowych
- Rewitalizacja centrum Przysuchy
- Remonty obiektów i miejsc cennych dla dziedzictwa kulturowego powiatu

Ochrona walorów przyrodniczo-krajobrazowych

Wśród zadań:

- Ochrona obszarów cennych przyrodniczo
- Ustanowienie form ochrony przyrody
- Uwzględnienie uwarunkowań przyrodniczych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

Spodziewane efekty:

- wzrost atrakcyjności turystycznej powiatu
- zachowanie substancji zabytkowej
- dobry stan środowiska przyrodniczego
- podniesienie estetyki powiatu

W kolejnych programach określono zadania mające na celu zagospodarowanie obszarów atrakcyjnych turystycznie poprzez m.in.:

- wyznaczenie nowych terenów aktywności turystycznej w planach zagospodarowania przestrzennego
- budowanie nowych parkingów
- zagospodarowanie polan leśnych
- budowa nowych obiektów noclegowych i turystycznych (w tym agroturystyka)
- tworzenie nowych szlaków turystycznych
- stworzenie systemu informacji turystycznej
- promocja regionu, imprezy kulturalne.

6) PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA POWIATU PRZYSUSKIEGO NA LATA 2012- 2015 (z perspektywą do 2019)

W dokumencie został opisane szczegółowe warunki przyrodnicze i ekologiczne powiatu. Znalazł się też rozdział dotyczący walorów kulturowych (wymieniono zabytki wpisane do rejestru zabytków, w tym zlokalizowane w gminie Rusinów.

W analizie SWOT w części mocnych stron umieszczono:

- możliwości rozwoju agroturystyki
- bogate walory przyrodnicze
- duża lesistość powiatu
- obszary objęte prawną ochroną prawną
- atrakcyjne tereny dla turystyki pieszej i rowerowej

Jednym z celów strategicznych jest zwiększenie atrakcyjności turystycznej powiatu. Natomiast w ramach celów operacyjnych znalazły się:

- poprawa stanu środowiska przyrodniczego
- podniesienie estetyki powiatu
- ochrona obiektów kulturowych i przyrodniczych
- wzbogacenie oferty turystycznej

5. STRATEGICZNE CELE POLITYKI GMINY W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1) Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rusinów.

Studium określa politykę przestrzenną i zasady rozwoju gminy, uwzględniając jej specyfikę i predyspozycje w sferach: społeczno- gospodarczej, przyrodniczej, kulturowej. W części dotyczącej ochrony zabytków, ochrony przyrody, ochrony lasów, oraz gruntów rolnych przywołane zostały przepisy prawne regulujące poszczególne obszary ochrony.

2) Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rusinów z 2007 r.

Zapisy dotyczące ochrony zabytków:

§ 8. Zostały ustalone zasady ochrony dziedzictwa kulturowego zabytków i dóbr kultury współczesnej:

- 1) Jeżeli na obszarze objętym planem zostanie znaleziony przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, należy ten przedmiot przy użyciu dostępnych środków zabezpieczyć i oznakować miejsce jego znalezienia oraz zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe Wójta Gminy, celem ustalenia dalszego toku postępowania.
- 2) Ochronie szczególnej podlegają obiekty objęte ochroną Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- 3) Plan ustala następujące obiekty i tereny objęte ochroną Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Na terenie obszaru objętego opracowaniem znajdują się:
 - obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków
 - a) Zespół pałacowo- parkowy w Rusinowie
 - Zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków, są to obiekty:
 - a) Kościół parafialny oraz dzwonnica w Rusinowie
 - b) Dom nr 56 - drewniany z 2 ćw. XX w.
 - c) Budynek Urzędu Gminy przy ul. Rynek - murowany z 1 ćw. XX w.
 - d) Cmentarz rzymsko - katolicki
- 4) Prace ziemne prowadzić pod nadzorem.
- 5) Stanowiska archeologiczne rozpoznane i nierozpoznane podlegają ochronie.
- 6) Wszelkie prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, a także inne działania przy obiektach zabytkowych wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- 7) Wszelkie zamierzenia inwestycyjne w sąsiedztwie oraz najbliższym otoczeniu do 100 m wokół obiektów zabytkowych oraz na terenie ekspozycji kościoła należy uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
- 8) Ochronie podlegają również wszelkie, nie będące zabytkami dobra kultury takie jak: pomniki, miejsca pamięci narodowej, założenia urbanistyczne i krajobrazowe o wysokiej wartości artystycznej lub historycznej.

§ 9.

- 1) Na obszarze objętym planem obowiązują następujące wymagania w zakresie ochrony środowiska naturalnego przyrody i krajobrazu kulturowego.
- 2) Wszelkie działania zmierzające do zmiany sposobu zagospodarowania terenu nie powinny powodować niszczenia skarp, jarów, wydm oraz lokalnych dolin.
- 3) należy uporządkować dotychczasową niekontrolowaną eksploatację punktów pozyskiwania kruszywa.

§ 10. Plan ustala zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- 1) wszelkie działania inwestycyjne w obiektach podlegających ochronie konserwatorskiej oraz na terenie działek, na których znajdują się takie obiekty i bezpośrednio w sąsiedztwie tych działek, muszą być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
- 2) w celu ochrony archeologicznej dóbr kultury plan uwzględnia stanowiska archeologiczne; na terenie gminy znajdują się obszary rozpoznane archeologiczne.

- 3) stanowiska archeologiczne występujące na terenach rozpoznanych podlegają ochronie i każda działalność w rejonie stanowisk odbywać się winna pod nadzorem archeologicznym.
- 4) na terenach nierozpoznanych archeologicznie odkryte znaleziska w czasie robót ziemnych winny być zabezpieczone i zgłoszone do organu właściwego w zakresie ochrony zabytków ustaleniem dalszego toku postępowania, zgodnie z przepisami szczególnymi i odrębnymi.
- 5) na terenach nierozpoznanych archeologicznie wszelkie inwestycje liniowe należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
- 6) ochronie podlegają wszelkie nie będące zabytkami dobra kultury Takie jak: pomniki, miejsca pamięci, założenia urbanistyczne i krajobrazowe o wysokiej wartości artystycznej lub historycznej.
- 7) na obszarze planu nie występują obiekty zaliczane do dóbr kultury współczesnej.

W wykazie zachowanych obiektów zabytkowych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków znalazło się w 21 obiektów. W wykazie zabytków umieszczonych w rejestrze zabytków woj. mazowieckiego, pow. przysuski znalazły się 2 obiekty. W wykazie stanowisk archeologicznych w gminie Rusinów znalazło się 44 stanowiska. Plany istnieją dla sołectwa Rusinów i części sołectwa Wola Gałęcka.

3) Strategia Rozwoju Gminy Rusinów na lata 2007- 2015

Strategia Rozwoju Gminy Rusinów na lata 2007- 2015 została przyjęta uchwałą Nr XXII/93/08 Rady Gminy Rusinów z dnia 11 września 2008 r. Została opracowana w celu sprecyzowania zadań inwestycyjnych(w zakresie rzeczowym i finansowym), rozłożonych w czasie , planowanych do realizacji przy wsparciu funduszami strukturalnymi Unii Europejskiej. Realizacja działań i kierunków ujętych w planie ma na celu wspieranie rozwoju gminy, co w konsekwencji zaowocować na zwiększeniem jego spójności gospodarczej, terytorialnej i społecznej oraz podniesieniem konkurencyjności i poziomu życia mieszkańców. Na podstawie przeprowadzonych analiz Strategia Rozwoju przedstawia szereg zadań zmierzających do poprawienia sytuacji w gminie.

Dokument zawiera również szczegółową charakterystykę gminy. W rozdziale dotyczącym turystyki i największych atrakcji gminy. Zaprezentowano najcenniejszy zabytek gminy zespół dworsko - parkowy w Rusinowie. Wymieniono najważniejsze zabytki architektoniczne:

- drewniany kościół w Rusinowie wzniesiony w 1926 r. wraz z zabytkową dzwonnica
- Murowany kościół w Nieznamierowicach budowany w latach 1922- 1933, który został wzniesiony w miejsce spalonego pochodzącego z 1782 r.
- zespół pałacowo - parkowy z XVIII w. w miejscowości Rusinów

Pomniki i miejsca pamięci:

- cmentarz katolicki w Nieznamierowicach
- cmentarz katolicki w Rusinowie
- cmentarz w Gałkach - nie funkcjonuje, a najstarsza wzmianka pochodzi z XIV w.

oraz walory przyrodnicze m.in.:

- pradolina rzeki Drzewiczki stanowiąca obszar chronionego krajobrazu
- pradolina rzeki Wiązownica i kompleksy leśne stanowiące strefę ochrony ekologicznej o znaczeniu regionalnym
- zbiornik wodny na rzece Drzewiczka w Nieznamierowicach

Wskazano na ważne powiązania rozwoju turystyki a występowaniem walorów zabytkowych i przyrodniczych. Największy wpływ na ten rozwój ma niewątpliwie zespół pałacowo- parkowy w Rusinowie, i rzeka Drzewiczka.

W interesującym nas obszarze kultury problemem jest:

- a) zły stan infrastruktury kulturalnej,
- b) niedostateczna ilość placówek kulturalnych,
- c) brak koordynacji działań o charakterze kulturalnym.

Do priorytetów należy: „Poprawa infrastruktury kulturalnej oraz ochrona dorobku kulturowego gminy”.
Inne zadania gminy w tym obszarze to:

- a) wspieranie inicjatyw ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie gminy, głównie dorobku kulturowego wsi (np. twórczości ludowej, rzemiosła, zabudowy)
- b) rozwój lokalnych imprez kulturalnych wpływających na wizerunek oraz istotnie podnoszących atrakcyjność małych miejscowości)

Do priorytetów należy: „Poprawa infrastruktury kulturalnej oraz ochrona dorobku kulturalnego gminy”.
Inne zadania w tym obszarze to:

- a) wspieranie inicjatyw ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie gminy, głównie dorobku kulturowego wsi (np. twórczości ludowej, rzemiosła, zabudowy)
- b) rozwój lokalnych imprez kulturalnych wpływających na wizerunek oraz istotnie podnoszących atrakcyjność małych miejscowości

Jednym z projektów w ramach celów strategicznych jest ochrona dziedzictwa kulturowego i działalności kulturotwórczej. Celami projektu są:

- 1) Pielęgnowanie i popularyzacja dziedzictwa kulturowego
- 2) Kreowanie i wspieranie aktywności kulturalnej mieszkańców.

Innym ważnym projektem jest promocja gminy. Celami są:

- 1) Poprawa atrakcyjności turystycznej gminy.
- 2) Zwiększenie skuteczności komunikowania się pomiędzy władzami gminy i mieszkańcami.
- 3) Stałe zwiększenie skuteczności docierania z ofertą inwestycyjną gminy do potencjalnych inwestorów.
- 4) Umacnianie więzi partnerskiej z sąsiednimi gminami.

4) Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rusinów na lata 2010- 2013 z perspektywą do 2017

W dokumencie przede wszystkim został zdiagnozowany stan środowiska przyrodniczego. Wymienione zostały chronione obszary i obiekty:

- Obszar Chronionego Krajobrazu "Dolina Pilicy i Drzewiczki - Rozporządzenie nr 43 Wojewody Mazowieckiego z dnia 5 maja 2005 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Dolina rzeki Pilicy i Drzewiczki"
- dąb szypułkowy w parku zabytkowym w Rusinowie- Rozporządzenie Woj. Mazowieckiego Dz. U z 2005 roku Nr. 194 poz. 7031. Oprócz walorów przyrodniczych wskazano dziedzictwo materialne i atrakcje turystyczne.

W analizie SWOT pojawiły się takie mocne strony:

- Niezagrożone środowisko przyrodnicze przy braku większych zakładów przemysłowych.
- Bogactwo flory i fauny oraz występowanie na terenie gminy obszarów objętych ochroną.
- Korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego.
- Walory środowiska naturalnego sprzyjające rozwojowi funkcji rekreacyjno – wypoczynkowych.
- Możliwość współpracy w zakresie turystyki z sąsiednimi gminami
- Możliwości budowy zbiorników retencyjnych pełniących jednocześnie funkcje rekreacyjne.

Wśród słabych stron m.in.:

- Niedostateczna edukacja ekologiczna i świadomość społeczna dotycząca ochrony środowiska.
- Słaba reklama i promocja walorów turystycznych gminy.
- Słabo rozwinięta baza turystyczna.
- Niska świadomość ekologiczna, brak wykształconych postaw ekologicznych.

W obszarze ochrony przyrody i rozwoju turystyki wyszczególniono ważne zadania m.in.:

- Budowa ścieżek rowerowych,
- Powstanie znakowanych szlaków turystycznych,
- Rozbudowa zalewu i infrastruktury w Nieznamierowicach,
- Wykorzystanie walorów przyrodniczych dla rozwoju agroturystyki,
- Ochrona zasobów leśnych.

6. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY RUSINÓW

1) CHARAKTERYSTYKA GMINY RUSINÓW

Gmina Rusinów położona jest w centrum powiatu przysuskiego. Od północy graniczy z gminami Odrzywół i Klwów, od wschodu z gminą Potworów, od południa z gminami Przysucha i Gielniów, od zachodu z gminą Drzewica (woj. łódzkie). Obszarowo Gmina Rusinów zajmuje powierzchnię ok. 83 km kw. Gmina liczy ponad 4700 mieszkańców. Podzielona jest na 14 sołectw. Najważniejsze miejscowości: Rusinów, Nieznamierowice, Krzesławice, Gałki, Przysławowice, Grabowa, Zychorzyn, Władysławów.

Gmina Rusinów pozbawiona jest przebiegających przez jej tereny drogowych szlaków komunikacyjnych wojewódzkich i krajowych. Krzyżują się tu drogi powiatowe łączące: Przysuchę z Odrzywółem i Nowym Miastem n/Pilicą i Drzewicę z Klwówem, Przytykiem i Radomiem. Odległość gminy od siedziby powiatu w Przysusze wynosi 10 km, natomiast do Warszawy wynosi 100 km. Gmina jest typową gminą rolniczą z tradycyjnym rolnictwem. Grunty orne stanowią 4364 ha, łąki (75%) i pastwiska – 1136 ha (19%). W przeważającej części są to grunty klasy V i VI. Lasy zajmują 27% powierzchni gminy. Szczególnie są to lasy iglaste. Nie występują zakłady przemysłowe uciążliwe dla środowiska. Duże kompleksy leśne oraz uprawy rolne wpływają na dobry mikroklimat terenu gminy. Przez teren gminy przepływają dwie rzeki: Drzewiczka z dopływem Gawronką oraz Wiązownicą będąca dopływem Radomki. Drzewiczka przepływająca przez teren gminy przyciąga kajakarzy (w okolice Nieznamierowic).

Występuje obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Pilicy i Drzewiczki i dęb szypułkowy w parku zabytkowym w Rusinowie. Na Drzewiczce powstał zalew w Nieznamierowicach z infrastrukturą rekreacyjną. Przez gminę biegnie szlak rowerowy „zielony” Nieznamierowice – Lipowe Pole – Łęgonice Małe. Szlak liczy 31 km przechodzi przez gminy Rusinów, Klwów, Odrzywół, poprzez najpiękniejsze tereny wzdłuż rzeki Drzewiczki i Pilicy. Szlak został otwarty w ramach projektu dofinansowanego przez Samorząd Województwa Mazowieckiego. Gmina Rusinów wraz z gminami: Gielniów, Potworów, Klwów i Odrzywół. założyła Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania „Wszyscy Razem”. W Gminie działają grupy folklorystyczne. Na terenie gminy działa wiele grup folklorystycznych i mocno jest kultywowana tradycja ludowa regionu.

2) RYS HISTORYCZNY GMINY

Najstarsze ślady osadnictwa na obszarze Gminy Rusinów pochodzą z epoki kamiennej i neolitu (3000 - 1600 p. n. e) Występują na wysoczyznach poza terenami siedliskowymi w rejonach miejscowości Rusinów, Wola Gałęcka, Nieznamierowice, Janki, Grabowa, Zychorzyn.

Od XII do XIV w. tereny dzisiejszej gminy Rusinów należały do kasztelanii skrzyńskiej. Były to tereny mocno zalesione i słabo zaludnione. Po 1346 r. powstał należący do Ziemi sandomierskiej Powiat Opoczyński. Wraz ze wzrostem znaczenia starostów, podupadły na znaczeniu kasztelanie, które zaczęły pełnić jedynie funkcje wojskowe. Taki podział terytorialny (z Powiatem Opoczyńskim) przetrwał do okresu rozbiorów. Powiat ten został włączony do cyrkułu koneckiego w części okupowanej przez Austrię. W 1807 r. wszedł do Księstwa Warszawskiego. Od 1837 r. aż do I wojny światowej należał do guberni radomskiej w Królestwie Polskim Kongresowym. Gmina Rusinów powstała w 1864 r. W latach 1918 - 1939 r. należała do województwa Łódzkiego, a w 1939 r. kieleckiego. Podczas okupacji znalazła się w Generalnej Guberni w ramach dystryktu radomskiego. Po wojnie znajdowała się najpierw w powiecie opoczyńskim, w woj. łódzkim następnie kieleckim, potem W latach 1954 - 72 funkcjonowała jako gromada Rusinów w powiecie przysuskim. Od 1975 r. ponownie jest gminą.

Najstarsza wzmianka o Rusinowie pochodzi z 1354 r. i dotyczy podziału dóbr dokonanych w Radomiu w obecności JKM Kazimierza Wielkiego przez braci z rodu Duninów. Przez wiele dziesięcioleci właścicielami Rusinowa byli Duninowie „Rusinowscy”. W 1374 r. wieś Rusinów została przeniesiona na prawo niemieckie średzkie. Po Rusinowskich dziedziczyli Rusinów Petrykowscy, Zwolscy, Wąsowiczowie

(także z rodu Duninów), Czermińscy. Kolejnymi właścicielami zostali Dembińscy, wskutek związku małżeńskiego Jana Dembińskiego z Marianną z Krasickich Czermińskich. Po nim odziedziczył je syn Franciszek, starosta wolbromski, ożeniony w 1762 roku z 16 - letnią Urszulą Morsztynówną, kasztelaną wiślicką. Najlepszy okres Rusinów zawdzięcza Urszuli z Morsztynów Dembińskiej, która po śmierci męża znakomicie gospodarzyła majątkiem. Na miejscu drewnianego dworu, wybudowała w latach 1777 - 1786 r. pałac. Na początku XIX w. Rusinów był znacznym ośrodkiem hutniczym. W 1825 r. kolejna właścicielka majątku Salomea Wietborska zleciła zaprojektowanie ogrodu w stylu angielskim. Kolejnymi właścicielami są: Jozef Wielhorski, Adolf Kurtz, Teofil Wotowski - budowniczy stajni. W 1872 r. Rusinów przejęło Galicyjskie Towarzystwo Parcelacji i Budowy, a następnie Galicyjski Bank Przemysłu i handlu w Krakowie. Pod koniec XIX w. było jeszcze wielu właścicieli Rusinowa. Waclaw Radwan syn kolejnego właściciela namalował fresk w dużej sali pałacu i plafon w jednej z sal bocznych w stylistyce secesji. Na początku XX w., majątek liczył już tylko 36 ha. W tym czasie wycięto sporo drzew w parku. W 1910 r. Samuel Kobylański zatrudnił Jana Maciejowskiego- znanego ogrodnika, do zagospodarowania części terenów majątku. W ten sposób powstał ogród owocowy na 18 ha. W 1939 r. właścicielką była Emilia Dąbrowska. Po wojnie część majątku przejęła spółdzielnia. W pałacu oprócz mieszkania właściciele mieścił się ośrodek zdrowia. Obecnie prywatni właściciele prowadzą Pensjonat w wyremontowanym pałacu. Rusinów do 1826 roku należał do parafii Smogorzów, przez następne sto lat do parafii Nieznamierowice. Kaplica dworska notowana była w XVIII w. Kościół drewniany pw. św. Apostołów Piotra i Pawła wybudowano w latach 1925-1926 r. staraniem ks. Stanisława Gruszki z Nieznamierowic i ks. Michała Rzeszowskiego pierwszego proboszcza Rusinowa. Parafia erygowana została 17 lipca 1926 r. przez bp. Jana Kantego Lorka.

Nieznamierowice Od XV w. posiadały prawa miejskie. Od tego również czasu miejscowość nosi nazwę Nieznamierowice. Utraciły prawa miejskie w 1720 r. Nie zachowały się ślady danego rozplanowania. W XIV w. należały do parafii św. Andrzeja w Gałkach, zwanych także Andrzejowem (od imienia patrona parafii). Po nadaniu Nieznamierowicom praw miejskich przeniesiono tu także kościół parafialny, a w Gałkach pozostał kościół filialny (zachowało się po nim tylko miejsce, zwane Kościółek, ze śladami grobów na cmentarzu przykościelnym). W Nieznamierowicach stanął drewniany kościół z fundacji Starołęskich. Spłonął w 1760 r. Nowy, również drewniany został postawiony w 1762 r. przez Szaniawskich. Kościół nie był duży, wzniesiony z drzewa kostkowego, na podmurówce z dwiema kaplicami. Najbardziej ozdobny był portal. W 1804 r. wybuchł pożar w Nieznamierowicach, niszcząc większość zabudowy. Spłonęła plebania ze wszystkimi księgami. Kościół był kilkakrotnie remontowany. Już na pocz. XX w. powzięto decyzję o budowie nowego kościoła, Niestety nie udało się wybudować świątyni wg projektu Jarosława Wojciechowskiego, z powodu I wojny światowej. W 1922 r. spłonął kościół drewniany. Przystąpiono do budowy kościoła murowanego wg proj. Alfonsa Pinno.

Gałki (niegdyś Andrzejów) - składały się z dwóch wsi: Gałki Szlacheckie, liczące w końcu XIX wieku 15 domów, 107 mieszkańców i 410 morgów ziemi uprawnej, i Gałki Poduchowne (inaczej: Kościelna Wieś) - 13 domów, 99 mieszkańców i 107 morgów ziemi włościańskiej. Tutaj, w miejscu nazwanym później Kościółek, położonym przy drodze do Woli Gałeckiej, usytuowany był kościół parafialny p.w. św. Andrzeja. Po przeniesieniu parafii do Nieznamierowic, stał się on jej kościołem filialnym. Utrata znaczenia miejscowości spowodowana była prawdopodobnie zmianą przebiegu szlaków handlowych.

Grabowa – pierwsza wzmianka o tej wsi pojawiła się w XV w. Przypadła ona wtedy Duninom z Krajowa (1470), a następnie W 1795 r. według inwentarza dóbr Rusinów - Grabowę zamieszkiwało 15 rolników oraz kowal (bez ziemi uprawnej).

Zychorzyn. W 1508 roku był własnością Zichorskiego. Należał do parafii Drzewica, ale z gruntów dworskich dawano dziesięcinę kościołowi w Bielinach, gdyż dziedzice Zychorzyna sprawowali nad nim patronat. W 1827 roku Zychorzyn posiadał 19 domów i 102 mieszkańców, a pod koniec wieku 34 domy, 253 mieszkańców i 841 morg włościańskich. Do dóbr Zychorzyna należał folwark Bemów (Biernawy). Przynależał do dwóch parafii - Drzewicy i Bielin. W 1975 roku - Zychorzyn przeniesiono ze zlikwidowanej gminy Goździków do gminy Rusinów.

Historię Gminy Rusinowa zaczerpnięto przede wszystkim z opracowania- maszynopisu S. Abramczyka o Rusinowie i okolicach z 1996 r., (dostępny w bibliotece w Rusinowie), Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego i Innych Ziem Słowiańskich, Opracowania Ks. J. Wiśniewskiego przedstawiającego Dekanat Opoczyński oraz z materiałów archiwalnych dostępnych w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony zabytków w Warszawie Delegatura w Radomiu.

3) CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY RUSINÓW

Krajobraz kulturowy gminy Rusinów nie odznacza się występowaniem obiektów i miejsc kulturowych, jak również miejsc przyrodniczych ponadregionalnych za wyjątkiem zespołu pałacowo - parkowego w Rusinowie z 2 poł. XVIII w. z wyremontowanym pałacem w stylu barokowo - klasycystycznym i zadbanym parkiem. Pałac zaprojektował znany architekt Fryderyk J. Nax (od 1774 r. - architekt królewski). Zaprojektował od m.in. pałace w Kurozwałkach, Nałęczowie. Powtarzał w swoich projektach półkoliste ryzality, pilastry, łamany dach. Łączył w architekturze elementy rokoka z detalem i dekoracją klasycystyczną. Największą grupę zabytków stanowią, podobnie jak w całym regionie, obiekty o charakterze sakralnym: Kościoły z 1 poł. XX w. w Nieznamierowicach i Rusinowie, trzy cmentarze i jedna kapliczka w Zychorzynie w typie krzyż na cokole.

W Rusinowie znajduje się kościół drewniany wzniesiony w latach 1925 - 26. Budynek bezwieżowy, przykryty dachem dwuspadowym. Dzwonnica jest prostopadłościenna przykryta dachem czterospadowym.

Kościół w Nieznamierowicach o rozwiniętej bryle wzniesiony w 1922 r. w stylistyce neobarokowej. Obok kościoła znajduje się budynek dawnej plebanii, wzniesiony w tym samym czasie. Ma charakterystyczną bryłę, wziętą z architektury dworskiej (dach przyczółkowy, ganek kolumnowy ze szczytem trójkątnym)

Najstarszym cmentarzem, od stuleci już nie funkcjonującym jest dawna nekropolia w Gałkach. To miejsce wskazuje stojący krzyż na cokole. Pozostały ślady pochówków. Cmentarz w Nieznamierowicach, powstał w poł. XIX w. Zachowało się kilka nagrobków i płyt nagrobnych XIX- wiecznych. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1879 r. Felixa Kobyłki. Cmentarz w Rusinowie powstał w związku z założeniem Parafii w tej miejscowości. Zachowało się kilka ciekawych nagrobków z 1 poł. XX w. W porównaniu z innymi gminami regionu w Gminnej ewidencji znalazło się niewiele obiektów małej architektury.

Zewidencjonowano tylko jeden krzyż na cokole z 1 poł. XX w. Nie został zewidencjonowany ani jeden zabytek przemysłowy.

Dawna, drewniana zabudowa wiejska przetrwała w szczątkowej formie. Zachowały się pojedyncze budynki z końca XIX i 1 poł. XX w. Charakteryzują się przede wszystkim prostokątnym planem, dachem dwuspadowym, techniką wieńcową, zdobieniem otworów okiennych itp. Takie domy znajdziemy przede wszystkim w Zychorzynie, Grabowie i Rusinowie. Najciekawsze obiekty to wpisana do rejestru zabytków zagroda w Zychorzynie 47 oraz dom w Grabowej nr 2 o wydłużonym planie, przykryty strzechą. Jedynym obiektem użyteczności publicznej jest budynek dawnego Urzędu Gminy z 1925 r. jego budowa wiąże się z ważnym etapem rozwoju Rusinowa. Sam budynek posiada typową dla tego okresu architektury małych miejscowości: na planie prostokąta, jednokondygnacyjny, przykryty dachem dwuspadowym z zaakcentowanym wejściem formami geometrycznymi.

W sumie zewidencjonowano i włączono do Gminnej Ewidencji Zabytków w Gminie Rusinów 19 obiektów, w tym m.in.: dwa kościoły, pałac, park, trzy cmentarze, jeden budynek użyteczności publicznej, jeden krzyż na cokole, osiem drewnianych domów mieszkalnych, jedna zagroda oraz budynek plebanii.

a) ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

MIEJSCOWOŚĆ	ZABYTEK	WPIS DO REJESTRU
Nieznamierowice	Kościół parafialny p.w. św. Andrzeja, 1924- 33	386/A/88 z 15.05.1988 r.
Rusinów	Zespół pałacowo- parkowy, 2 poł. XVIII w.	200/A/83 z 14.04.1983 r. Dec. uzupełniająca obszar i granice parku - nr 807/R/09 z 05.11.2009 r.
Zychorzyn	Zagroda nr 47	310/A/85 z 13.08.1985 r.

Nieznamierowice, kościół parafialny pw. św. Andrzeja Apostoła, 1922 - 1923

Obecny kościół murowany wzniesiono na miejscu poprzedniej drewnianej świątyni w latach 1923 - 1933 wg proj. Jarosława Wojciechowskiego. Do wybudowania kościoła przyczynili się księża: ks. Józef Cyrański, ks. Hieronim Marczewski, ks. Leon Izdebski, ks. Stanisław Gruszka. W 1933 r. kościół był konsekrowany przez bpa Pawła Kubickiego. Większe prace remontowe przeprowadzono w 1971 r. i w latach 80 - tych XX w. Kościół wzniesiony z piaskowca, cokół z granitu. Jest jednonawowy z transeptem, z rozbudowaną częścią frontową zwieńczoną szczytem flankowanym

spluwami wolutowym Wejście obramione kamienną, profilowaną opaską z kluczem. Prezbiterium wieloboczne. Na kalenicy dachu wznosi się sygnaturka.

Rusinów, dwór, XVIII w.

Budynek dworu został wzniesiony w 4 ćw. XVIII w. w stylu późnobarokowym prawdopodobnie wg projektu Jana Ferdynanda Naksa- królewskiego architekta dla Franciszka Dembińskiego, starostę wobromskiego i jego żony Urszuli z Morsztynów. Wzniesiony został na rzucie wydłużonego prostokąta, z ryzalitami na osi: frontowym prostokątnym z częścią środkową półokrągłą oraz ogrodowym półokrągłym. Parterowy z mieszkalną mansardą (dach mansardowy). Elewacja frontowa częściowo boniowana, ryzalit rozczłonkowany pilastrami tokańskimi wielkiego porządku z belkowaniem i attyką, zwieńczoną dekoracją rzeźbiarską: kartuszem z herbami Rawicz i Leliwa, podtrzymywanym przez postacie chłopięce oraz wazami, puttami i girlandami. Na osi budynku zachowała się sień i owalna sala wysokości dwóch kondygnacji.

W parku zachowała się aleja dojazdowa i reszki starodrzewia. Występuje ok. 20 gatunków drzew. Na terenie parku znajduje się pomnik przyrody - dąb szypułkowy 500 - letni.

b) ZABYTKI RUCHOME

Nieznamierowice, kościół parafialny p.w. św. Andrzeja

W kościele znajdują się dwie kaplice. Od północy w kaplicy stoi eklektyczny ołtarz św. Andrzeja, od południa podobny ołtarz św. Franciszka z Asyżu. Ołtarz główny w stylistyce barokowej posiada obraz płaskorzeźbiony ukazujący św. Rodzinę. Na zasuwie jest obraz olejny przedstawiający św. Józefa z Dzieciątkiem. Ambona eklektyczna pochodzi z 1 poł. XX w. Wnętrze kościoła zdobione jest freskami wykonanymi przez plastyka Mikę z Krakowa w 1973 r.

Dawny Kościół parafialny pw. śśw. Piotra i Pawła w Rusinowie

Wewnątrz zachowało się historyczne wyposażenie m.in.: chrzcielnica, ołtarz, ambona. W/w obiekty ruchome nie posiadają kart ewidencyjnych.

c) STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

Gmina Rusinów fizjograficznie znajduje się na pograniczu dwóch jednostek Niziny mazowiecko - Podlaskiej i Wyżyny Małopolskiej. Północno- wschodnia część obszaru zalicza się do mezoregionu Równina Radomska a południowo zachodnia część obszaru leży w mezoregionie o nazwie Garb Gielniowski.

Równina Radomska zbudowana jest z piasków i żwirów, jest lekko sfałdowana i przecięta dolinami rzek Wiązownicy i Litówki. Garb Gielniowski wznosi się dość stromo w kierunku południowo - wschodnim w jego skaliste podłoże przykryte jest płytką warstwą gliny. Podobnie jak Równina Radomska, przecięty jest doliną Wiązownicy oraz kilkoma bezimiennymi strumykami. Sytuacja fizjograficzna tylko w małym stopniu sprzyjała pradziejowemu osadnictwu stąd wynika jego nakreślony obraz w oparciu głównie o wyniki badań powierzchniowych. Od początku lat 80 - tych prowadzono w systemie AZP/ Archeologicznego Zdjęcia Polski/. Na terenie gminy Rusinów rozpoczęto je w 1987 r. przez Z. Lechowicza na obszarze 76-62. W roku 1998 przebadano 4 obszary: 74-62, 73-62, 72-63, 73-63. Autorem badań był R. Cędrowski. Prace nad opracowaniem AZP na terenie gminy Rusinów zakończył w 2001 roku M. Bienia. W oparciu o badania jak powyżej wraz z wykonanymi kwerendami zweryfikowano 44 stanowiska archeologiczne o różnej wartości poznawczej. Duża wartość poznawczą wymagającą otoczenia szczególną opieką należy objąć wszystkie stanowiska w rejonie Wsi Nieznamierowice - szczególne:

- st. 9 - osada Kultury Grobów Kloszowych

- st. 10 - osada Kultury Przeworskiej

W rejonie Woli Gałęckiej St. 2 oraz 6 - osady Kultury Przeworskiej ponadto st. Rusinów 2 - osada wielokulturowa /neolit- wczesne średniowiecze. Wszystkie stanowiska są stanowiskami płaskimi nie oznaczonymi w terenie. Dokładna lokalizacja możliwa jest za zgodą Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Delegaturze w Radomiu.

d) ZABYTKI MUZEALNE I INNE (Dziedzictwo niematerialne)

Ważnym obszarem kulturowym w gminie Rusinów jest bogata kultura ludowa pielęgnowana przez mieszkańców. Wpisuje się ona w tradycje folkloru opoczyńskiego (ubiory kobiece, pieśni, tańce, opowiadania, relikty prastarych obyczajów) powstałego na styku Małopolski, Mazowsza i Wielkopolski. Działa wiele organizacji m.in.: zespół ludowy „Zakukała Kukułka” z Gałek Rusinowskich, Koło Gospodyń Wiejskich „Józefinki” z Rusinowa, Stowarzyszenie „Borowianki” z Władysławowa, zespół „Przystalanki” i „Nieznamięrowianki”. Poza tym są znani Jan Gaca - skrzypek ludowy, znawca muzyki ludowej, Tadeusz Jedynek- muzyk z Przystałowic Małych. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Wszyscy Razem” skupiająca gminy, w tym gminę Rusinów, wspiera tradycje ludowe i realizuje projekty zmierzające do ich zachowania. Jedną z ważniejszych imprez kulturalnych jest „Noc Świętojańska w Nieznamięrowicach”.

e) **NAJWAŻNIEJSZE MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ**

Nie występują zewidencjonowane miejsca pamięci narodowej

4) **STAN ZACHOWANIA I ZAGOSPODAROWANIA ZABYTEKÓW I RODZAJE ZAGROŻEŃ**

Stan zabytków wpisanych do rejestru zabytków jest bardzo dobry- zespół pałacowo - parkowy w Rusinowie, dobry - kościół parafialny p.w. św. Andrzeja w Nieznamięrowicach. Pałac w Rusinowie został poddany po pożarze pracom budowlanym i rekonstrukcyjnym, ukończonym w 2007 r. Przeprowadzone prace nie wpłynęły zasadniczo na zmniejszenie jego wartości zabytkowych. Obecnie funkcjonuje jako pensjonat. Kościół parafialny w Nieznamięrowicach, choć w stanie dobrym, wymaga przeprowadzenia prac w zakresie remontu pokrycia dachowego, odnowienia ścian wewnętrznych kościoła. Zachowała się zagroda w Zychorzynie, jeden z nielicznych obiektów tego typu, wpisanych do rejestru zabytków w regionie.

Z obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków dla Gminy Rusinów w najgorszym stanie są: dawny, drewniany kościół parafialny w Rusinowie i budynek plebanii w Nieznamięrowicach. Obecnie nie są użytkowane.

Cmentarze w Rusinowie i Nieznamięrowicach na terenie gminy wymagają prac bieżących. W niedostatecznym stanie są zachowane nagrobki zabytkowe zlokalizowane na tych nekropoliach. W przypadku cmentarza w Nieznamięrowicach układ cmentarza został zatarty. Historyczny drzewostan został wycięty. Nieistniejący cmentarz z XIV w. w Gałkach jest nieoznakowany. W tym miejscu stoi krzyż na cokole. Poza tym nagrobki nie są zewidencjonowane (karty zabytków ruchomych) i nie są objęte ochroną konserwatorską, co może wpłynąć na coraz większe niebezpieczeństwo ich zniszczenia. Dawna zabudowa wiejska znika z krajobrazu gminy. Pozostałe jednostkowe obiekty, stają się skromnym świadectwem ciągłości historycznej gminy. Sytuacja taka jest związana ze zmianami cywilizacyjnymi, co powoduje przeobrażenia zabudowy, jej kompleksową modernizację, rozbiórkę starych budynków. Zachowane drewniane domy mieszkalne podlegają zmianom. Nagminnym zjawiskiem jest wymienianie starych okien drewnianych na nowe plastikowe bez podziałów. W wielu przypadkach dachy pokryte są eternitem, co było praktykowane w latach 70 - tych i 80 - tych XX wieku. Obecnie dachy przykrywa się blachą, dachówką.

7. **CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTEKAMI**

Celem gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rusinów jest prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji, podejmowanie niezbędnych działań mających na celu zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, zewnętrzne promowanie dziedzictwa i stworzenie wizerunku gminy jako atrakcyjnej pod względem trwałej świadomości lokalnej i historycznej. Nie będąc właścicielem najważniejszych zabytków gmina powinna włączyć się w opiekę i ochronę zasobów zabytkowych w sposób pośredni: ułatwiając zdobycie dofinansowania na działania konserwatorskie i promocyjne ze środków unijnych (choćby uczestnicząc w Lokalnej Grupie Działania). Powinna również inicjować lub wspierać działania społeczne mające na celu uratowanie czy odnowienie obiektu zabytkowego np. zabytkowego nagrobka, kapliczki, obrazu w kościele itp. Ważna rola Gminy przypada zwłaszcza w kontekście zabytków, którym grozi największe zagrożenie zniszczeniem. Powinna prowadzić „negocjacje” z właścicielami, dotyczące znalezienia odpowiednich form i sposobów uratowania zabytku. Ważne jest zachowanie dziedzictwa kulturowego, tym bardziej, że jest ono na terenie gminy dość skromne. Istotnym zagadnieniem jest też wspieranie wszelkich działań zmierzających do pielęgnowania silnych w gminie Rusinów tradycji ludowych.

Kierunki i działania:

1) Prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków:

- dokonywanie przeglądów obiektów z gminnej ewidencji zabytków z udziałem pracowników urzędu konserwatorskiego.
- określanie stanu technicznego obiektów, ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
- uzupełnianie GEZ o inne obiekty zabytkowe, które zostaną uznane za wartościowe np. kapliczki, krzyże przydrożne, obiekty architektury.
- wyłączenie z GEZ w przypadku np. zniszczenia zabytku.
- udostępnienie wykazu Gminnej Ewidencji Zabytków mieszkańcom gminy.
- wyznaczenie osoby zajmującej się sprawami ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2) Inwentaryzacja i ewidencja obiektów zabytkowych:

- wsparcie finansowe gminy w pracach ewidencyjnych, szczególnie tzw. małej architektury (kapliczek i krzyży przydrożnych),
- informowanie właścicieli zabytków o możliwości zewidencjonowania zabytków ze środków finansowych Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- zewidencjonowanie najcenniejszych nagrobków, zlokalizowanych na cmentarzach w Nieznamierowicach i Rusinowie np. poprzez zorganizowanie praktyk studenckich,
- zewidencjonowanie zachowanych zabytków ruchomych z kościoła parafialnego w Nieznamierowicach np. poprzez zorganizowanie praktyk studenckich.

3) Zachowanie zabytków w jak najlepszym stanie:

- wpisanie do rejestru zabytków najcenniejszych nagrobków na cmentarzach w Nieznamierowicach i Rusinowie oraz zabytków ruchomych wyposażenia zabytkowych kościołów - wsparcie prawne urzędu gminy lub zainicjowanie działań.
- prowadzenie „negocjacji” z Parafią w Rusinowie i Nieznamierowicach dotyczących znalezienia funkcji dla nieużytkowanych zabytków: dawnego kościoła parafialnego w Rusinowie i danej plebanii w Nieznamierowicach.
- opracowanie projektów odnośnie dofinansowania prac konserwatorskich i remontowych przy zabytkach, które są w złym stanie technicznym w ramach Lokalnej Grupy Działania.

4) Włączenie zapisów gminnego programu opieki nad zabytkami w politykę przestrzenną gminy (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego).

5) Oznakowanie obiektów zabytkowych i określenie zasad ich udostępniania:

- wykonanie tablic informujących o przeszłości gminy, jej zabytkach i atrakcjach w głównych punktach gminy (w Rusinowie, Nieznamierowicach - w miejscach najczęściej odwiedzanych),
- nawiązanie współpracy z sąsiednimi gminami posiadającymi na swoim terenie stanowiska archeologiczne w postaci własnych form krajobrazowych (grodziska) w celu wypracowania wspólnych metod działania do utworzenia tematycznego szlaku turystyczno-dydaktycznego lub tematycznej strony internetowej,
- oznakowanie dawnego cmentarza w Gałkach,
- wprowadzenie dodatkowego oznakowania obiektów zabytkowych na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych w celu ułatwienia dojazdu do zabytków,
- ustalenie z właścicielami najcenniejszych obiektów zabytkowych zasad ich udostępniania w celach turystycznych (Pałac w Rusinowie, Parafia w Nieznamierowicach i Rusinowie).

6) Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego:

- utworzenie lokalnego muzeum lub izby muzealnej, które gromadziłoby i eksponowałoby zabytki związane z historią gminy Magnuszew, a także realizowałoby rozmaite projekty służące edukacji regionalnej i kultywowałoby tradycje ludowe,

- wprowadzenie do programu zajęć lekcyjnych w szkołach lekcji poświęconych dziedzictwu kulturowemu gminy, powiatu i województwa,
- kształtowanie tożsamości lokalnej poprzez wspieranie istniejących organizacji społecznych i powstawanie nowych, ukierunkowanych na opiekę nad pamiątkami historii, zdobywanie wiedzy historycznej i dzielenie się nią społeczności lokalnej,
- wspieranie i inicjowanie konkursów, wystaw, sesji naukowych odnośnie dziedzictwa narodowego,
- promocja dziedzictwa w gminnej prasie, powiatowej i wojewódzkiej,
- Wydanie publikacji na temat historii Rusinowa – maszynopisu S. Abramczyka na ten temat

7) Turystyka

- organizowanie corocznej imprezy „Noc Świętojańska” w Nieznamierowicach,
- promowanie zewnętrzne tzw. „zielonego szlaku” rowerowego, przebiegającego przez teren gminy,
- rozwijanie turystyki kajakowej na Drzewiczce,
- prowadzenie działań zmierzających do stworzenia parku krajobrazowego w oparciu o obszary chronione,

8) Współpraca władz samorządowych ze służbą ochrony zabytków.

- informowanie o zagrożeniach zabytków.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd Gminy Rusinów. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez szereg działań władz gminy jak również jednostek podległych i współpracujących zmierzających do osiągnięcia określonych w przedmiotowym dokumencie celów. Program jest skierowany przede wszystkim do społeczności lokalnej dzięki akceptacji i współpracy której realizacja programowych celów będzie mogła mieć szanse powodzenia i w konsekwencji ma jej przynieść wymierne korzyści.

W celu realizacji niniejszego programu opieki nad zabytkami gminy Rusinów wykorzystane zostaną następujące kategorie instrumentów: instrumenty prawne, instrumenty finansowe, instrumenty społeczne, instrumenty koordynacji, instrumenty kontrolne.

Instrumenty prawne

- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- dokumenty wydawane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- uchwały rady gminy.

Instrumenty finansowe

- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania,
- zachęty finansowe,
- programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy UE,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.

Instrumenty społeczne

- edukacja z zakresu dziedzictwa kulturowego,
- informacja,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,

- współpraca z sąsiadującymi samorządami dla tworzenia wspólnej subregionalnej polityki.

Instrumenty koordynacji

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- programy ochrony środowiska,
- programy prac konserwatorskich,
- studia i analizy, koncepcje,
- plany rewitalizacji,
- umowy i porozumienia,
- kontrakty,
- współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi,
- współpraca z diecezją radomską w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami sakralnymi.

Instrumenty kontrolne

- aktualizacja bazy danych dotyczących stanów zachowania obiektów zabytkowych (w ramach ewidencji zabytków),
- monitoring stanu dziedzictwa kulturowego,
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z zapisami Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Wójt Gminy ma obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdań z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Sprawozdanie to ma być przedstawione Radzie Gminy.

W celu dokonania oceny Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Rusinów niezbędne jest prowadzenie monitoringu działań podejmowanych dla realizacji poszczególnych celów określonych w tym programie.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich robót budowlanych. Jednocześnie wskazuje na możliwość pozyskania środków zewnętrznych w formie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac prowadzonych przy zabytkach.

Główne źródła dofinansowania projektów związanych z pracami przy zabytkach, oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa to:

- Środki finansowe z budżetu państwa, „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego”, przyznawane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach programów ministerialnych- zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r;
- Środki z Funduszy Europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym;
- Środki z Regionalnych Programów Operacyjnych, dystrybuowane na poziomie województw;
- Środki z Europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej;
- Środki wojewódzkie, przyznawane przez marszałków województw - zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.;
- Środki własne gminy - zgodne z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

Informacje na temat zasad i kryteriów dotyczących możliwości pozyskania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na następujących stronach internetowych:

- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Promesa Ministra Kultury” www.mkidn.gov.pl

- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe” www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura kultury” www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programów operacyjnych „Regionalne programy operacyjne” www.interreg.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Kapitał ludzki” www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura i środowisko” www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Europejska współpraca terytorialna” www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz dla organizacji pozarządowych” www.funduszngo.pl
- Informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym www.partnerstwopublicznoprywatne.info/ustawa_ppp.php
- Informacje dotyczące możliwości pozyskania środków finansowych z funduszu sejmiku wojewódzkiego www.mazovia.pl

BIBLIOGRAFIA

Dokumenty

- 1) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z dnia 17.09.2003 r., ze zmianami)
- 2) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.)
- 3) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2006 roku Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.)
- 4) Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013
- 5) Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2020
- 6) Regionalny program operacyjny województwa mazowieckiego na lata 2007- 2013
- 7) Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego
- 8) Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2012-2015
- 9) Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego (2004 r.)
- 10) Strategia Rozwoju Powiatu Przysuskiego na lata 2005 – 2015
- 11) Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Przysuskiego na lata 2012-2015 (z perspektywą do 2019)
- 12) Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rusinów
- 13) Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rusinów z 2007 r.
- 14) Strategia Rozwoju Gminy Rusinów na lata 2007- 2015
- 15) Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rusinów na lata 2010- 2013 z perspektywą do 2017

Podstawowa literatura

- 1) Ks. J. Wiśniewski, dekanat opoczyński, Radom 1913
- 2) Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, red. Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski, Warszawa 1880- 1902
- 3) Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, T. III, woj. Kieleckie, z. 8, pow. opoczyński, Warszawa 1958
- 4) S. Abramczyk, Rusinów i okolice. Szkic monograficzny, maszynopis 1996

Ważniejsze strony internetowe

- www.rusinow.pl
- www.palacrusinow.pl
- www.przysucha.pl

Dokumentacja konserwatorska dotycząca poszczególnych zabytków znajduje się w Archiwum Zakładowym Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Radomiu.

WYKAZ ZWERYFIKOWANEJ GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW DLA GMINY RUSINÓW

Lp.	Miejscowość	Obiekt, czas powstania	Adres
1	Rusinów	Park, XVIII w.	działka ewid. nr 62/5 - Wpisany do rejestru zabytków nr rej. 373/
2	Nieznamierowice	Kościół parafialny p.w. św. Andrzeja, 1924 - 33	Centrum wsi, działka ewid. nr 2386 - Wpisany do rej. zabytków pod nr 386/A/88 z dnia 15.05.1988 r.
3	Nieznamierowice	Budynek plebanii, 1 poł. XX w.	Obok kościoła parafialnego
4	Rusinów	Pałac, 1777 r.	Działka ewid. nr 15/7 Wpisany do rejestru zabytków nr rej. 373/
5	Rusinów	Kościół wraz z dzwonnica, 1925 r.	ul. Opoczyńska
6	Rusinów	Budynek Urzędu Gminy ob. Biblioteka Publiczna, 1925 r.	ul. Żeromskiego 4
7	Rusinów	Cmentarz Rzymsko - katolicki, poł. XIX w.	W południowej części miejscowości - przy drodze do Krzesławic
8	Zychorzyn	Krzyż na cokole, 1916 r.	Przy drodze na Janki
9	Gałki	Dawny cmentarz, XIV w.	Przy wjeździe do Gałek od strony Woli Galeckiej
10	Nieznamierowice	Cmentarz Rzymsko - katolicki	Przy drodze w kierunku Drążna
11	Grabowa	Dom drewniany, 2 ćw. XX w.	Grabowa 2
12	Grabowa	Dom drewniany, 2 ćw. XX w.	Grabowa 20
13	Grabowa	Dom drewniany, 1 ćw. XX w.	Grabowa 37
14	Rusinów	Dom drewniany, 1 ćw. XX w.	Rusinów 120
15	Zychorzyn	Dom drewniany, 2 ćw. XX w.	Zychorzyn 4
16	Zychorzyn	Dom drewniany, 2 ćw. XX w.	Zychorzyn 35
17	Zychorzyn	Zagroda	Zychorzyn 47 - Wpisana do rejestru zabytków pod nr 310/A/85 z 13.08.1985 r.
18	Zychorzyn	Dom drewniany, 1 ćw. XX w.	Zychorzyn 57
19	Zychorzyn	Dom drewniany, 1 ćw. XX w.	Zychorzyn 76

Przewodniczący Rady Gminy
w Rusinowie

Jadwiga Kietlińska